

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งตนเองของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงครั้งนี้ ได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

ตอนที่ 1 การใช้ประโยชน์ที่ดินในประเทศไทย

ตอนที่ 2 แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง

ตอนที่ 3 การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทย

ตอนที่ 4 นิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 การใช้ประโยชน์ที่ดินในประเทศไทย

2.1.1 พื้นที่ทางการเกษตรในประเทศไทย

จากสถิติของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร ในปี พ.ศ. 2552 ประเทศไทยมีเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร 131.60 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 41.04 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ เนื้อที่ป่าไม้ 107.24 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 33.44 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ เนื้อที่ที่เหลือเป็น เนื้อที่ไม่ได้จำแนก มีจำนวน 81.86 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 25.52 ของเนื้อที่ทั้งประเทศ ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 การใช้ที่ดินของประเทศไทย พ.ศ. 2552

การใช้ที่ดิน	เนื้อที่ (ล้านไร่)	ร้อยละของเนื้อที่ทั้งประเทศ
1. เนื้อที่ถือครองทางการเกษตร	131.60	41.04
2. เนื้อที่ป่าไม้	107.24	33.44
3. เนื้อที่ไม่ได้จำแนก	81.86	25.52
เนื้อที่ทั้งประเทศ	320.70	100.00

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2553

นอกจากนี้ การใช้ที่ดินเพื่อประโยชน์ทางการเกษตรของไทย ส่วนใหญ่ใช้เพื่อทำนา รองลงมา คือปลูกไม้ผลและไม้ยืนต้น และทำไร่ โดยจำแนกออกเป็นที่นาประมาณ 66.08 ล้านไร่ หรือคิดเป็น ร้อยละ 50.21 ของเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร ที่ไม้ผลและไม้ยืนต้นประมาณ 27.40 ล้านไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 20.82 ของเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร ที่พืชไร่ประมาณ 27.33 ล้านไร่ หรือคิดเป็น ร้อยละ 20.77 ของเนื้อที่ ถือครองทางการเกษตร ที่เหลืออีกประมาณ 10.79 ล้านไร่ หรืออีกประมาณ ร้อยละ 8.20 ของเนื้อที่ถือครองทางการเกษตร ใช้ประโยชน์ทางด้านเป็นที่อยู่อาศัย ที่สวนผักและไม้ดอก ที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ที่รกร้าง และที่อื่นๆ ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ลักษณะการถือครองที่ดินทางการเกษตรของประเทศไทย พ.ศ.2552

ลักษณะการถือครองที่ดินทางการเกษตร	เนื้อที่ (ล้านไร่)	ร้อยละของเนื้อที่ถือครองทาง การเกษตร
1. ที่นา	66.08	50.21
2. ที่ไม้ผลและไม้ยืนต้น	27.40	20.82
3. ที่พืชไร่	27.33	20.77
4. ที่อยู่อาศัย	3.79	2.88
5. ที่สวนผักและไม้ดอก	1.19	0.90
6. ที่ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	1.00	0.76
7. ที่รกร้าง	2.30	1.75
8. ที่อื่นๆ	2.51	1.91
เนื้อที่ถือครองทางการเกษตร	131.60	100.00

ที่มา : สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2553

ตอนที่ 2 แนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงและการพึ่งตนเอง

2.2.1 หลักสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตนเองได้ ให้ความพอเพียงกับตนเอง อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญเศรษฐกิจให้รวดเร็ว แต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้า และฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้ (จตุรงค์ บุญรัตนสุนทร และมนัส โกมลทา, ม.ป.ป.)

ปรียานุช พิบูลสรารุณ, 2554 ได้กล่าวถึง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งถูกพัฒนาค่านิยามโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติว่า เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่ และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์

จากความพยายามในการพัฒนารอบแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเศรษฐศาสตร์โดยการวิเคราะห์ตามหลักวิธีทางตรรกศาสตร์ ทำความเข้าใจความเชื่อมโยงของแต่ละข้อความและประโยคที่อธิบาย “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ได้ข้อสรุปว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบด้านต่างๆอย่างสมบูรณ์ที่จะสามารถใช้เป็นพื้นฐานในการพัฒนารอบทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ได้ (Foundation for Economic Theory Framework) โดยจำแนกออกได้เป็น 5 ส่วน ประกอบด้วย (1) กรอบแนวคิด (2) คุณลักษณะ (3) ค่านิยม (4) เงื่อนไข และ (5) แนวทางปฏิบัติและผลที่คาดว่าจะได้รับหรือเป้าหมาย

กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็นโดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้

1. ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล



ภาพที่ 2.1 แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข

เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

2. เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความพากเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี (ธันวา จิตต์สงวน, 2554)

โดยนัยแห่งความสัมพันธ์ของ 5 ส่วนประกอบในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ทุกองค์ประกอบสามารถที่จะแสดงความเชื่อมโยงกันได้ และเป็นกรอบปรัชญาที่สามารถนำมาประยุกต์ในทางปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสมดุลที่ยั่งยืนในการกระทำหรือในกิจกรรมใดๆทั้งในระดับจุลภาคหรือในระดับมหภาค ตั้งแต่ระดับปัจเจกชน ครัวเรือน ชุมชน ไปจนถึงสังคมส่วนรวม หรือจะเป็นการประยุกต์กับหน่วยผลิตด้านการเกษตร อุตสาหกรรม การบริการ การจัดการบริหาร และการเงินการธนาคาร ก็สามารถประยุกต์แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นอย่างดี หากมีความเข้าใจคุณลักษณะและเงื่อนไขของปรัชญาที่ได้กล่าวมาแล้ว

การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2551) ได้สรุปการปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

1. ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง

2. ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้องสุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม

3. ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงเช่นในอดีต

4. ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยาก โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ

5. ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป

เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร

แนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกรตามแนวพระราชดำริ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ชั้น (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2551) คือ

ชั้นที่หนึ่ง มีความพอเพียงเลี้ยงตนเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด จัดการใช้จ่าย

ชั้นที่สอง รวมพลังกันในรูปกลุ่ม เพื่อทำการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้านสวัสดิการ การศึกษา การพัฒนาสังคม

ชั้นที่สาม สร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลายโดยประสานความร่วมมือกับภาคธุรกิจ ภาคองค์กรพัฒนาเอกชน และภาคราชการในด้านเงินทุน การตลาด การผลิต การจัดการและข่าวสารข้อมูล

2.2.2 การพึ่งตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (2551) ได้คำนิยามของการพึ่งพาตนเองคือ การยึดทางสายกลางในการดำรงชีวิต (มัชฌิมาปฏิปทา) ให้สามารถพึ่งตนเองได้โดยใช้หลักการพึ่งตนเอง 5 ประการ ดังนี้

1. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งของตนเอง มีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม ซื่อสัตย์สุจริต เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ดังกระแสพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเกี่ยวกับการพัฒนาคน ความว่า

“...บุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดี คือ ความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรมและความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบายหรือวิธีการอันแยบยลในการปฏิบัติงานประกอบพร้อมด้วย จึงจะสัมฤทธิ์ผลที่แน่นอน และบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน...”

2. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง เป็นอิสระ ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า “...เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกัน ไม่ลดหลั่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่อย่างเต็มที่ และให้มีการประชาสัมพันธ์กันให้ดี เพื่อให้งานทั้งหมดเป็นงานที่เกื้อหนุนสนับสนุนกัน...”

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งการเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดหลักการของความยั่งยืนและเกิดประโยชน์สูงสุด ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า “...ถ้ารักษาสีงแวดล้อมให้เหมาะสมนี้กว่าอยู่ได้อีกหลายร้อยปี ถึงเวลานั้นลูกหลานของเราก็คงหาวิธีแก้ปัญหาต่อไป เป็นเรื่องของเขาไม่ใช่เรื่องของเรา แต่เราก็คงทำได้ ได้รักษาสีงแวดล้อมไว้ให้พอสมควร...”

4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการของสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ สังคมไทย และควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง ดังกระแสพระราชดำรัส ความว่า “...การเสริมสร้างสิ่งทีชาวบ้านชนบทขาดแคลนและต้องการ คือความรู้ในด้านเกษตรกรรม โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นสิ่งที่เหมาะสม...” และ “...การใช้เทคโนโลยีอย่างใหญ่โตเต็มรูปหรือเต็มขนาด ในงานอาชีพหลักของประเทศย่อมจะมีปัญหา...”

5. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งทีการเพิ่มรายได้ และไม่มีทีการมุงทีการลดรายจ่าย ในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือ จะต้องมุงลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่พอกินพอใช้ และสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น

เสรี พงศ์พิศ (2550) ได้นิยามการพึ่งพาตนเองไว้ว่า การพึ่งตนเองเป็นสภาวะอิสระ หมายถึง “ความสามารถของคนที่ช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุด โดยไม่เป็นภาระคนอื่นมากเกินไป มีความสมดุล ความพอดีในชีวิต เป็นสภาวะทางกายที่สอดคล้องกับสภาวะทางจิตที่เป็นอิสระ มีความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ มีสิ่งจำเป็นปัจจัยสี่พอเพียง เป็นความพร้อมของชีวิตทั้งทางร่างกายและจิตใจ” สอดคล้องกับ ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิม กล่าวว่า “การพึ่งตนเองหมายถึงการจัดชีวิตให้สัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ อย่างเหมาะสมกับคน กับสังคม กับธรรมชาติรอบๆ ตัวเรา การพึ่งตนเองหมายถึงการมีสวัสดิการและความมั่นคงในชีวิตในปัจจุบันถึงอนาคต สวัสดิการที่พร้อมตอบสนองเราทันที โดยที่เรไม่ต้องไปเรียกให้ใครมาจัดสวัสดิการให้ หรือให้ใครมาช่วยเหลือ”

จุฬารัตน์ แสงปัสสา (2544) ได้กล่าวถึงการพึ่งตนเองความหมายของการเฝ้าอยู่เฝ้ากินของชุมชนเปี้ยกุดชุม จ.ยโสธร ดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ เน้นการทำอะไรเอง กินเองใช้เอง เหลือจึงขาย ผลิตปัจจัย 4 ทำการเกษตรเพื่อสิ่งแวดล้อม มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เน้นการแลกเปลี่ยน มากกว่าการซื้อขาย
2. สุขภาพ สามารถดูแลสุขภาพของตนเองครอบครัวและคนในชุมชนได้มีศูนย์สุขภาพให้ความรู้เรื่องสุขภาพ
3. ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การฟื้นฟูป่าชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์
4. จิตใจ มีศีล 5 ละอบายมุข 6 ได้ ไม่ฟุ้งเฟ้อ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ชยันหมั่นเพียร มีสมาธิภาวนา
5. วัฒนธรรม มีการฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดั้งเดิมและมีการสืบทอดให้รุ่นลูกหลาน
6. การศึกษา ชุมชนจัดการศึกษาเพื่อให้ชาวบ้าน เข้าใจภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลผสมผสานได้อย่างเหมาะสมพึ่งตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพความสามารถ รักษาสิทธิของตนเองมีศักดิ์ศรีในอาชีพของตนเอง

กล่าวโดยสรุป การพึ่งพาตนเอง หมายถึง ความสามารถในการใช้ชีวิตอยู่ได้โดยอิสระ โดยมีความมั่นคง สมบูรณ์ และยั่งยืน ในทุกๆ ด้าน โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาจากปัจจัยภายนอก

ตอนที่ 3 การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทย

2.3.1 แนวคิด หลักการ การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมในประเทศไทย

พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พ.ศ. 2518 แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2519 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2532 มาตรา 4 ให้ความหมายของ “การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม” ว่า หมายถึง การปรับปรุงเกี่ยวกับสิทธิและการถือครองในที่ดินเพื่อเกษตรกรรม รวมตลอดถึงการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดินเพื่อเกษตรกรรมนั้น โดยรัฐนำที่ดินของรัฐ หรือที่ดินที่รัฐจัดซื้อหรือเวนคืนจากเจ้าของที่ดิน ซึ่งมิได้ทำประโยชน์ในที่ดินนั้นด้วยตนเอง หรือมีที่ดินเกินสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อจัดให้แก่เกษตรกรผู้ไม่มีที่ดินของตนเอง หรือเกษตรกรที่มีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ และสถาบันเกษตรกรได้เช่าซื้อ เช่า หรือเข้าทำประโยชน์ โดยรัฐให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาอาชีพเกษตรกร การปรับปรุงทรัพยากรและปัจจัยการผลิต ตลอดจนการผลิต และการจำหน่ายให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

ที่ดินที่นำมาปฏิรูปที่ดิน

ที่ดินที่นำมาปฏิรูปที่ดินแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ที่ของรัฐและที่ของเอกชน

1. ที่ของรัฐ

ที่ของรัฐที่นำมาปฏิรูปที่ดิน มี 4 ประเภทได้แก่

1) ที่สาธารณประโยชน์ที่ประชาชนเล็กใช้ร่วมกันหรือได้เปลี่ยนสภาพไป เช่น ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์ ซึ่ง ส.ป.ก. จะเข้าดำเนินการในที่ดินดังกล่าวเมื่อสภาพตำบลเปลี่ยนแปลงจนข้อเท็จจริงในการเล็กใช้ประโยชน์ร่วมกันของประชาชนและมีความเห็นสมควรให้นำมาปฏิรูปที่ดินโดยผ่านความเห็นชอบจากอำเภอและจังหวัดแล้ว

2) ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินสำหรับใช้เพื่อประโยชน์ของแผ่นดินโดยเฉพาะ หรือที่ดินที่สงวนหวงห้ามไว้ตามความต้องการของทางราชการ เช่น ที่หวงห้ามทหาร ที่ราชพัสดุซึ่งกระทรวงการคลังดูแล เมื่อได้รับความยินยอมจากทางราชการว่าไม่จำเป็นต้องใช้ที่ดินนั้นแล้ว ส.ป.ก. จะนำมาปฏิรูปที่ดิน

3) ที่สาธารณสมบัติของแผ่นดินซึ่งเป็นที่รกร้างว่างเปล่า หรือที่ดินที่ถูกทอดทิ้งกลับมาเป็นของแผ่นดินโดยประการอื่นตามกฎหมายที่ดิน และที่ดินจำแนกออกจากเขตป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี ในกรณีที่เป็นที่ดินแปลงค่อนข้างใหญ่ มีความเหมาะสมต่อการเกษตร และ

ยังไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดิน คณะกรรมการที่ดินแห่งชาติจะพิจารณามอบให้ ส.ป.ก. ดำเนินการปฏิรูปที่ดิน

4) ที่ดินในเขตป่าสงวนแห่งชาติเสื่อมโทรมซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติให้ดำเนินการปฏิรูปที่ดิน

2. ที่ของเอกชน

ได้แก่ ที่ดินที่มีเอกสารสิทธิตามประมวลกฎหมายที่ดิน เช่น โฉนดที่ดิน และหนังสือรับรองการทำประโยชน์ เช่น น.ส. 3 หรือ น.ส. 3ก และ ส.ป.ก. ได้ที่ดินนั้นมาโดยการซื้อหรือเวนคืนจากเอกชน หรือเอกชนบริจาคที่ดินนั้นให้ ส.ป.ก. เพื่อนำมาดำเนินการปฏิรูปที่ดินต่อไป นอกจากนี้ที่ของเอกชนยังรวมถึงที่ดินพระราชทาน (ที่ทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์) อีกด้วย

ผู้มีสิทธิได้รับการจัดที่ดิน

ผู้มีสิทธิได้รับการจัดที่ดินจากการปฏิรูปที่ดินสามารถแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ตามประเภทของการจัดที่ดิน ดังนี้

1. การจัดที่ดินเพื่อเกษตรกร

ผู้มีสิทธิได้รับการจัดที่ดิน ได้แก่ เกษตรกร และสถาบันเกษตรกร

1) เกษตรกร ซึ่งตามนิยามในมาตรา 4 พระราชบัญญัติการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร เกษตรกรแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1.1) ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ ผู้ที่เป็นเกษตรกรอยู่แล้ว และใช้เวลาส่วนใหญ่ในรอบปีเพื่อประกอบเกษตรกรรมในท้องถิ่นนั้น และต้องเป็นผู้ที่ไม่มีที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นของตนเองหรือมีที่ดินเล็กน้อยไม่เพียงพอแก่การครองชีพ

1.2) ผู้ประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ ผู้ที่ยังไม่เป็นเกษตรกรแต่ประสงค์จะเป็นเกษตรกรและขอรับการจัดที่ดินจากการปฏิรูปที่ดิน โดยบุคคลดังกล่าวต้องไม่มีที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นของตนเอง และต้องไม่มีอาชีพอื่นซึ่งมีรายได้ประจำเพียงพอแก่การยังชีพด้วย เกษตรกรในกลุ่มนี้ประกอบด้วย

1.2.1) ผู้ยากจน หมายถึง ผู้มีรายได้และสิทธิประโยชน์ต่างๆที่สามารถคิดเป็นตัวเงินรวมกันแล้วไม่สูงกว่าอัตรารายได้ที่คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกร (คปก.) กำหนด คือ 15,000 บาทต่อคนต่อปี

1.2.2) ผู้จบการศึกษาทางเกษตรกรรม หมายถึง ผู้ที่จบการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพหรือเทียบเท่าในประเภทวิชาเกษตรกรรม

2) บุตรของเกษตรกร หมายถึง บุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นหลัก

3) สถาบันเกษตรกร หมายถึง กลุ่มเกษตรกร สหกรณ์การเกษตร และชุมนุมสหกรณ์การเกษตรตามกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์

2. การจัดที่ดินเพื่อกิจการอื่นที่เป็นการสนับสนุนหรือเกี่ยวเนื่องกับการปฏิรูปที่ดิน ได้แก่ บุคคลหรือนิติบุคคลผู้มีความสามารถตามกฎหมายและประกอบกิจการตามที่กำหนดในประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

3. การจัดที่ดินเพื่อกิจการสาธารณูปโภค ได้แก่ ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานของรัฐและเอกชนที่ดำเนินการโดยไม่หวังผลกำไร

4. การจัดที่ดินเพื่อการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ตามกฎหมายอื่น ได้แก่ บุคคลหรือนิติบุคคลซึ่งได้รับอนุญาตให้ประกอบกิจการในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ตามกฎหมายอื่น เช่น การทำเหมืองแร่ การดูตทราย การระบดย่อยหิน เป็นต้น

หน้าที่ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน

เมื่อเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกให้ได้เข้าทำประโยชน์ในเขตปฏิรูปที่ดินลงชื่อในหนังสือรับมอบที่ดิน หรือทำสัญญาเช่าซื้อ หรือสัญญาจัดให้โดยมีค่าชดเชยเรียบร้อยแล้ว จะต้องเริ่มเข้าทำประโยชน์ในที่ดินนั้น และมีหน้าที่ต้องปฏิบัติดังนี้

1. ทำประโยชน์ในที่ดินด้วยตนเองอย่างเต็มความสามารถและไม่นำที่ดินนั้นทั้งหมดหรือบางส่วนไปให้ผู้อื่นเข้าทำประโยชน์ เช่าหรือขาย หากไม่ต้องการจะทำประโยชน์ในที่ดินให้ยื่นคำขอสละสิทธิ หรือขอโอนสิทธิในที่ดินนั้นให้สามีหรือภริยา หรือบุตรที่บรรลุนิติภาวะโดยยื่นคำขอได้ที่สำนักงานการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (ส.ป.ก.จังหวัด)

2. ไม่เปลี่ยนแปลงสภาพที่ดิน จนเป็นเหตุให้ที่ดินเสื่อมสภาพความเหมาะสมแก่การประกอบกิจกรรม เช่น ขุดหน้าดินไปขาย

3. ไม่ขุดบ่อเพื่อเกษตรกรรม เกินกว่าร้อยละ 5 ของพื้นที่ที่ได้รับมอบ เช่น ถ้า ส.ป.ก.จัดที่ดินให้ 20 ไร่ จะขุดบ่อได้ไม่เกิน 1 ไร่ และต้องไม่ปลูกสร้างสิ่งก่อสร้างใดๆนอกเหนือจากการปลูกสร้างโรงเรือน ยุ้งฉาง ที่อยู่อาศัยหรือสิ่งก่อสร้างอื่นๆที่ใช้ประโยชน์เพื่อการเกษตรของเกษตรกรนั้น ตามสมควร หากต้องการกระทำการใดๆที่เกินจากนี้ หรือนำดินที่ขุดได้ออกจากที่ดิน ให้ยื่นคำขออนุญาตต่อ ส.ป.ก.จังหวัดก่อน

4. ดูแลรักษาหมุดหลักฐานและหลักเขตในที่ดินที่ได้รับมอบมิให้เกิดชำรุดเสียหายหรือเคลื่อนย้ายไปจากตำแหน่งเดิม

5. ไม่กระทำการใดๆ ในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งก่อสร้างในโครงการปฏิรูปที่ดิน สภาพแวดล้อม หรือเสียหายต่อการทำประโยชน์ในที่ดินของเกษตรกรอื่น

6. ปฏิรูปตามมติคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม (คปก.) และคณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (คปจ.)

7. ปฏิบัติตามสัญญากู้ยืมที่ทำกับ ส.ป.ก.และตามพันธกรณีที่มีอยู่กับสถาบันการเงินหรือบุคคลที่ดำเนินงานร่วมกับ ส.ป.ก. เช่น ตามสัญญากู้ยืมเงินกับ ธ.ก.ส. หรือสัญญาตามโครงการพัฒนาการเกษตรร่วมกับภาคเอกชน

นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกป่าหรือไม้ยืนต้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของเนื้อที่ในแปลงที่ดินที่ได้รับการจัดจาก ส.ป.ก. อีกด้วย

ถ้าเกษตรกรไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ ปฏิรูปที่ดินจังหวัดจะมีหนังสือเตือนให้ปฏิบัติให้ถูกต้องภายในเวลาที่กำหนด ถ้าเกษตรกรยังคงฝ่าฝืนโดยไม่มีเหตุอันสมควร คณะกรรมการปฏิรูปที่ดินจังหวัด (คปจ.) จะมีคำสั่งให้ลั่นสิทธิ และต้องออกจากที่ดิน รวมถึงอาจถูกดำเนินคดีอาญาด้วย

2.3.2 ยุทธศาสตร์สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ได้กำหนดโครงการ / กิจกรรมปี 2553 ตามยุทธศาสตร์การบริหารจัดการเศรษฐกิจให้ขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกษตรกรได้รับสิทธิเข้าทำประโยชน์ในที่ดินเขตปฏิรูปที่ดิน และ เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินได้รับการส่งเสริมพัฒนาอาชีพ การดำเนินงานในผลผลิตที่ 1 คือ เกษตรกรได้รับการจัดที่ดินและสิทธิเข้าทำประโยชน์ที่ดินในเขตปฏิรูปที่ดิน โดย ส.ป.ก. มีการจัดที่ดินให้เกษตรกร 2 ประเภทคือ ที่ดินทำกิน และที่ดินชุมชน สำหรับผลผลิตที่ 2 คือ เกษตรกรได้รับการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพและสร้างมูลค่าที่ดิน โดยการจัดให้มีโครงการ / กิจกรรมต่างๆ ที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาเกษตรกร นิคมเกษตร นิคมเศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาองค์ความรู้โดยใช้กระบวนการวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น รายละเอียดดังแสดงในแผนภาพ

2.3.3 ผลการดำเนินการจัดที่ดิน

การจัดที่ดินของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ.2518-2553 สามารถจัดที่ดินให้เกษตรกรได้ 2.3 ล้านราย ประมาณ 3 ล้านแปลง เนื้อที่ 33 ล้านไร่ หากพิจารณาเปรียบเทียบในระดับภูมิภาค พบว่า มีการจัดที่ดินและมอบสิทธิการใช้ประโยชน์ในที่ดินแก่เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากที่สุด ประมาณ 1.3 ล้านราย รองลงมาคือ ภาคเหนือ ประมาณ 0.6 ล้านราย ส่วนที่เหลือประมาณ 0.4 ล้านราย จัดให้แก่เกษตรกรในภาคกลาง และภาคใต้ ตามลำดับ ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 ผลการดำเนินการจัดที่ดินของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ภาค	ผลการจัดที่ดินสะสม ณ วันที่ 30 กันยายน พ.ศ. 2553		
	จำนวนเกษตรกร (ราย)	แปลง	ไร่
รวมทั้งประเทศ	2,326,162	2,993,803	33,015,630
เหนือ	577,957	765,857	7,386,583
ตะวันออกเฉียงเหนือ	1,268,490	1,602,101	17,266,802
กลาง	242,728	307,009	4,827,715
ใต้	236,987	318,836	3,534,530

ที่มา : สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2554

ตอนที่ 4 นิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน

2.4.1 กรอบแนวคิดและการดำเนินงานของนิคมเศรษฐกิจพอเพียง

ในปี 2548 กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้เสนอแนวทางการแก้ไขปัญหาคาความยากจนโดย
น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นตัวขับเคลื่อนและหนึ่งใน
แนวทางที่เสนอ คือ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการดำเนินงานในเขตปฏิรูปที่ดิน

ส.ป.ก. ดำเนินงานนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินโดยนำปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ ครอบครัวเกษตรกร ต้องตั้งอยู่บนฐานความพอเพียง 2 เงื่อนไข ได้แก่

1) มีความรู้ คือ มีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเป็นองค์ความรู้ เพื่อให้พอกินพอใช้
พึ่งตนเองได้

2) มีคุณธรรม คือ ปรับทัศนคติให้เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ได้แก่ วินัยในการอบรม ไม่
ฟุ้งเฟ้อ วินัยตามหลักวิชาการในการปรับลดความสิ้นเปลือง เช่น ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัด
ศัตรูพืชเกินความจำเป็น ใช้พันธุ์พืชที่ดี ปรับโครงสร้างดินที่ถูกต้อง ไม่เผาตอซัง และมีวินัยตาม
ข้อกำหนดกฎเกณฑ์ของรัฐเพื่อให้รู้จักปฏิบัติตน อยู่ร่วมในชุมชนอย่างมีเหตุมีผล มีความ
พอประมาณ และมีภูมิคุ้มกัน คือ

1) มีเหตุมีผล คือ มีการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพื้นที่ โดยการวิเคราะห์พื้นที่เป็นระวาง
ด้วย Digital Map ร่วมกับนำแผนที่มาใช้ และชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

2) มีความพอประมาณ คือ ทางสายกลาง รู้จักใช้จ่ายพอเหมาะพอควร มีการทำบัญชี
ครัวเรือน

3) มีภูมิคุ้มกัน คือ มีความเพียร ความอดทนต่อผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้ง
ภายนอกและภายใน (สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม, 2551)

2.4.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน

จากการติดตามการทำประโยชน์ที่ดินของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูป
ที่ดินในปีการเพาะปลูก 2551 และ 2552 โดยในปีการเพาะปลูก 2551 ติดตามการทำประโยชน์ที่ดิน
ของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง 8 นิคม ได้แก่ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลแม่หอพระ
จ.เชียงใหม่ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลเชียงทอง จ.ตาก นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลทุ่งหลวง

จ.ร้อยเอ็ด นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลสร้างค้อ จ.สกลนคร นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลพลวงทอง จ.ชลบุรี นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองย่างเสือ จ.สระบุรี นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลเขาดิน จ.กระบี่ และนิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลช่องไม้แก้ว จ.ชุมพร และปีการเพาะปลูก 2552 ติดตามในนิคม 11 นิคม ได้แก่ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลไม้ยา จ.เชียงราย นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลเชียงทอง จ.ตาก นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลแม่วงก์ จ.นครสวรรค์ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลลำดวน จ.บุรีรัมย์ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลตระกาจ จ.ศรีสะเกษ นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลด่านศรีสุข จ.หนองคาย นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลหนองปลิง จ.กาญจนบุรี นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลทุ่งขนาน จ.จันทบุรี นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลห้วยทับมอญ จ.ระยอง นิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลป่าพยอม จ.พัทลุง และนิคมเศรษฐกิจพอเพียงตำบลเขาพระ จ.สงขลา

จากตารางที่ 2.4 ในภาพรวมของปีการเพาะปลูกปี 2551-2552 เกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนใหญ่ปลูกยางพารา รองลงมาคือ มันสำปะหลัง และไม้ผล ตามลำดับ เมื่อพิจารณาเป็นรายภาค พบว่า เกษตรกรในภาคเหนือและภาคกลางส่วนใหญ่ปลูกมันสำปะหลัง ส่วนพืชที่ปลูกมากเป็นอันดับรองลงมาในภาคเหนือ คือ ไม้ผล ขณะที่ในภาคกลาง คือ ยางพารา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า พืชที่ปลูกมากที่สุด คือ ข้าว รองลงมา คือ ยางพารา สำหรับภาคใต้ เกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกยางพาราเป็นส่วนใหญ่ รองลงมา คือ ไม้ผล (วนรัตน์ คำกล่อมใจ, 2552 ; เกียรติยศ ทรงสง่า และ กมล เรืองเดช, 2553)

ตารางที่ 2.5 ผลการดำเนินการจัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน

ภาค	จำนวนนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน (แห่ง)					
	2549	2550	2551	2552	2553	รวม
รวมทั้งประเทศ	11	15	30	30	15	101
เหนือ	3	4	8	8	5	28
ตะวันออกเฉียงเหนือ	5	5	4	10	4	28
กลาง	2	4	9	6	2	23
ใต้	1	2	9	6	4	22

จากตารางที่ 2.5 และ ตารางที่ 2.6 ส.ป.ก. เริ่มจัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในปี 2549 จำนวน 11 นิคม จนถึงปัจจุบัน (ปี 2553) ที่นิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดินทั้งสิ้น 101 นิคม ใน 58 จังหวัด เกษตรกร 69,162 ราย ครอบคลุมเนื้อที่มากกว่า 1.2 ล้านไร่

การดำเนินงานในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การพัฒนาศักยภาพเกษตรกรและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่ การพัฒนาศักยภาพเกษตรกร / องค์ความรู้ มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ต้นแบบและฝึกอบรมเกษตรกรในหลักสูตรต่างๆ สำหรับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ได้แก่ ก่อสร้างอาคารเรียนรู้ ขุดบ่อบาดาล และปรับปรุงแหล่งน้ำ เป็นต้น นอกจากนี้ ส.ป.ก. ยังสนับสนุนปัจจัยการผลิต เช่น รถไถเดินตาม เครื่องสูบน้ำ เครื่องผสมปุ๋ย ฯลฯ ให้แก่เกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน

ตารางที่ 2.6 จำนวนเกษตรกรและพื้นที่ของนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน จำแนกตาม
รายการ

ปีที่จัดตั้งนิคม	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคกลาง	ภาคใต้	รวมทั้งประเทศ
พ.ศ. 2549					
เกษตรกร (ราย)	438	1,487	644	63	2,632
เนื้อที่ (ไร่)	2,820	19,499	9,273	2,361	33,953
พ.ศ. 2550					
เกษตรกร (ราย)	9,552	5,984	3,576	1,317	20,429
เนื้อที่ (ไร่)	172,206	104,900	81,438	25,238	383,782
พ.ศ. 2551					
เกษตรกร (ราย)	10,160	3,964	11,641	8,005	33,770
เนื้อที่ (ไร่)	178,979	63,422	283,156	131,043	656,600
พ.ศ. 2552					
เกษตรกร (ราย)	2,103	2,212	1,064	1,489	6,868
เนื้อที่ (ไร่)	28,893	37,244	21,035	22,982	110,154
พ.ศ. 2553					
เกษตรกร (ราย)	2,942	1,041	411	1,069	5,463
เนื้อที่ (ไร่)	33,315	14,067	6,635	14,521	68,538
รวม					
เกษตรกร (ราย)	25,195	14,688	17,336	11,943	69,162
เนื้อที่ (ไร่)	416,213	239,132	401,537	196,145	1,253,027

ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สถาบันพระปกเกล้า โดยนักศึกษาลัทธิสุทธบริหารงานภาครัฐและกฎหมายมหาชน รุ่นที่ 3 (2547) ได้ศึกษาการจัดการที่ดินเรื่องการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดิน ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการจัดที่ดินเรื่องการถือครอง และการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นปัญหาที่สืบเนื่องมายาวนาน โดยเฉพาะหลังจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) เป็นต้นมา เนื่องจากความต้องการที่ดินเพื่อรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจสาขาต่างๆเพิ่มมากขึ้นในขณะที่ยังคงควบคุมการใช้ที่ดินขาดประสิทธิภาพ มีการนำที่ดินที่เหมาะสมต่อการเกษตรโดยเฉพาะในเขตชลประทานไปใช้เพื่อกิจกรรมอื่นเป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อภาคเกษตรกรรม คือ ที่ดินเพื่อเกษตรกรรมลดลงและความเสื่อมโทรมของดินจนส่งผลเป็นปัญหาถึงการบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินของประเทศหลายประการ

พจนันท์ กองมาก (2550) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการยอมรับรูปแบบกิจกรรมของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงอำเภอวังน้ำเขียว จังหวัดนครราชสีมา ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีการยอมรับรูปแบบกิจกรรมของนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ในระดับปานกลาง และเกษตรกรประมาณ 1 ใน 4 ของเกษตรกร มีการยอมรับในระดับสูง ปัจจัยที่มีผลต่อกระบวนการยอมรับรูปแบบกิจกรรม ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของโครงการ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ ประโยชน์ที่ได้จากการเข้าโครงการ และการดูแลให้บริการของเจ้าหน้าที่สำหรับแนวทางในการดำเนินการจัดตั้งนิคมเศรษฐกิจพอเพียงมีความสอดคล้องกับความต้องการของเกษตรกรอำเภอวังน้ำเขียวในระดับสูง

ณัฐวรา แจ่มแจ้ง (2553) ได้ทำการศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน พบว่า ก่อนการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้ประสบปัญหาด้านครอบครัว ด้านกิจกรรมการเกษตร ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสุขภาพเป็นอย่างมาก สำหรับกระบวนการเรียนรู้เพื่อการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ การรับรู้ ความตระหนักในปัญหา ความใส่ใจ การทดลองปฏิบัติ การนำไปปฏิบัติในชีวิตจริง และการแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนา

วนารัตน์ คำกล่อมใจ (2552) ได้ติดตามประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ผลการติดตามประเมินพบว่า การใช้ประโยชน์ที่ดิน เกษตรกรส่วนใหญ่ทำประโยชน์ด้วยตนเอง ประมาณร้อยละ 98

พืชที่ปลูกมากคือ ไม้ผล ยางพารา ข้าว สัตว์ที่เลี้ยง คือ โคเนื้อ โคนม ไก่ ปลา ส่วนการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตทางการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรกรประมาณร้อยละ 43 มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มผลผลิตให้มีคุณภาพดีขึ้น สำหรับการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร โดยวิธีการดำรงชีวิตส่วนมากมีกิจกรรมในการพึ่งพาตนเอง เช่น การปลูกข้าว พืชผักสวนครัว พืชสมุนไพร เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลาเพื่อบริโภคในครัวเรือน เมื่อเหลือจึงนำไปจำหน่าย โดยเฉพาะภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนภาคกลางบางจังหวัดและภาคใต้ส่วนมากปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ยางพารา ไม้ผล ซึ่งต้องขายผลผลิตเพื่อนำเงินมาซื้อของบริโภค เกษตรกรทุกภาคมีรายได้มากกว่ารายจ่าย และมีเงินออมถึงร้อยละ 63.90

ศิริจรรย์ โมตริจิต (2553) ได้ทำการติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิต และการพึ่งพาตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดิน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการติดตามประเมินพบว่า 1) การใช้ประโยชน์ที่ดิน เกษตรกรใช้ประโยชน์ที่ดิน ประมาณร้อยละ 94.37 สำหรับการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า จำนวนเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตมีประมาณร้อยละ 15

เกียรติยศ ทรงสง่า และกมล เรืองเดช (2553) ได้ดำเนินการติดตามและประเมินผลการใช้ประโยชน์ที่ดิน การปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และการพึ่งพาตนเองของเกษตรกรในนิคมเศรษฐกิจพอเพียงในเขตปฏิรูปที่ดิน ผลการติดตามประเมิน พบว่า เกษตรกรมีการใช้ประโยชน์ที่ดิน ประมาณร้อยละ 95.99 ซึ่งในภาพรวมการใช้ประโยชน์ที่ดินของเกษตรกร คือ ปลูกยางพารา และมันสำปะหลัง เป็นพืชหลัก ด้านการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า เกษตรกรประมาณ ร้อยละ 53 มีการปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยเมื่อประเมินผลการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระดับดีมาก ประมาณร้อยละ 9.00 ระดับดี ประมาณร้อยละ 19.00 เท่านั้น